

Popüler Tarih Nedir? Popüler Tarih Nasıl Yapılır?

Fatma Acun*

Giriş

Günümüz tarih yazıcılığında akademik tarih adeta bir kriz içerisinde bulunmakta, popüler tarih ise, akademik tarihe paralel ve alternatif oluşturacak biçimde hızla gelişmektedir. Öyle ki, akademik tarih kitaplarının yüzlerce sayıda satılmasına karşın, ki bunların çoğunluğu kütüphane alımlarıdır ve daha az okuyucu tarafından okunmaktadır, popüler tarih kitapları, binlerce satmakta ve geniş kitlelere ulaşmaktadır. Örneğin, yazarın *Yakın Dönem Tarihi Metodolojisi* kitabı 2008 yılında 500 adet basılmış, aradan 8 yıl geçmesine rağmen, baskısı halen tükenmemiştir. Osmanlının Şifreleri adlı, bir Televizyon dizisinden derlenen, kitap ise 2016 yılında 35.000 adet basılmıştır. Şimdiye kadar, ne kadar satıldığını bilmiyoruz, fakat baskı sayısının yüksek olması, satış sayısının da yüksek olacağı beklentisini doğurmaktadır.

Durumu eleştirenler, okullardaki tarih öğrenimini ve akademik tarihçileri suçlamakta ve onları, “sıradan insanların okumayı isteyeceği türden tarih yazmayı bilmemekle” itham etmektedir. Bu ithamda doğruluk payının olduğu pek de inkâr edilmez. Çünkü tarih, sıradan insanlar arasında, kitapları raflarda tozlanan, gündelik hayatlarıyla nadiren ilgili, kuru bir alan olarak bilinmekte; öğrenciler arasında ise, ezberlenmesi gereken bir dizi olay ve tarihten ibaret bilgi yığını olarak algılanmaktadır. Kamuoyundaki tarih algılarının benzeri nitelikte ve birbirini destekler mahiyette olmasının, tarihin 19. yüzyıla kadar, önemli olay ve kişilerin anlatısı olarak kalması ve olayları doğru ve güvenilir biçimde kaydetme ve aktarma işinin mühim bir vazife olarak tarihe yüklenmesinden ileri geldiği düşünülmektedir. Bu vazife, günümüzde de devam etmektedir. Çünkü “olay kaydı” yani vak’a nüvislik, modası geçmiş olsa da, tarihçinin ilk ve en temel uğraşdır. Bu temel uğraş, 19. yüzyılda ta-

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap tarihi Enstitüsü, Beytepe, Ankara ,
facun@hacettepe.edu.tr DOI: 10.37879/9789751749994.2022.21

rihin bilimsel bir disiplin haline gelmesiyle, kuru/sade olay anlatıcılığından sıyrılarak, sebep sonuç ilişkisi içerisinde, olayların birbiriyle bağlantılı biçimde sunulmasının ve bu suretle, tarihte anlam aranmasının yolunu açmıştır. 19. yüzyılda ve önceki Aydınlanma yüzyılında yetişen felsefecilerin, tarih algısının değişmesine ve tarihin anlamlandırılmasına katkısı çok büyük olmuştur. Diğer bir ifadeyle, tarih aslında tarihçilerin yaptıkları işin üzerinde düşünceleriyle değil, felsefecilerin düşünceleriyle ilerlemiştir. Tarihçiler, soyut düşünme yeteneği gelişmiş, teori üzerine kafa yormaya gönüllü teorisyenler değildir. Olay ve olgularla uğraşan pratik ve pragmatik insanlardır. Bu sebeple, tarih üzerinde düşünenler ve tarihe yeni tanımlar ve yeni bakış açıları getirenler, tarihçilerden ziyade tarih dışı alanlardan, özellikle de felsefeden gelen düşünürler olmuştur. Tarih de bu esnada, asgari kural ve kaide ile ilerlemiştir. Bu ilerleme yolunda, 20. yüzyılda, 21 yıl arayla yaşanan iki dünya savaşı (I. Dünya Savaşı 1914-1918 ve II. Dünya Savaşı 1939-1945) ve yüzyılın başlarında göreliliğin keşfi, uluslararası ilişkileri karmaşık hale getirirken tarihe de, her ülkenin kendini haklı çıkarma yükünü yüklemiştir. Tarihin objektifliğine meydan okuma anlamına gelen ve tarihi itibarsızlaştıran bu durumda, görelilik imdada yetişmiş ve tarihin itibarını kurtarmasına yardımcı olmuştur. Farklı millerlerden kalabalık kitleleri kapsayan iki dünya savaşı, onları da tarihin içine çekerek sosyal tarihin yolunu açmıştır. 1960'lardan itibaren "yeni sosyal tarih" in gelişmesiyle, siyasi tarihin önemi giderek azalırken sosyal tarih yükselişe geçmiş, bu dönüşümle beraber, tarihe yön veren aktörlerin meşhur insanlar yerine o zamana kadar unutulmuş sıradan insanlar olduğu; tarihin anlaşılması için hanedanların, elitlerin ve politikacıların dahil olduğu önemli olaylar yerine, kalabalık kitlelerin tecrübelerine yoğunlaşılması gerektiği düşüncesi iyice yerleşmiştir. 1990'lardan itibaren hızla gelişen küreselleşme ve bunu mümkün kılan teknoloji (İnternet ve elektronik yayıncılık) giderek artan sayıda sıradan insanı olaylardan haberdar ederken onları da olayların içine çekmiştir. Bu esnada tarih, uzak veya yakın dönem tarihi fark etmeksizin, herkesin ilgilendiği bir alan haline gelmiştir. Sıradan insanların olayların içine çekilmesi, diğer bir ifadeyle, yaşanan zamandaki olaylardan anında haberdar olmaları, onlarda yakın ve uzak geçmişteki olaylara dair bir ilgi doğmasına ve tarihin giderek popülerleşmesine yol açmıştır. Neticede teknoloji hazırdır, onu kullanan kitle de hazırdır. Bütün mesele, ikisi arasında geçişi sağlamak yani, malzeme hazırlayarak kitlelere sunmaktır. Teknoloji üzerinden yaşanan bu arz-talep ilişkisi, tarihin popülerleşmesinde en büyük ve tetikleyici faktörü oluşturmuştur. Öyle ki, bu durumun günümüzde, iki tür tarihi ortaya çıkardığı söylenebilir: Popüler tarih ve akademik tarih.

Popüler Tarih ve Akademik Tarih Nedir?

En basit ifadeyle popüler tarih, tarih yazıcılığının popüler olan türüdür. Terim, genel okuyucuya daha az hitap eden, daha teknik ve uzmanlaşmış olan profesyonel, akademik ve bilimsel tarihçiliğin aksini tanımlar biçimde kullanılmıştır: Popüler tarih, tarihe popüler yaklaşımı benimser, geniş okuyucu kitlesini hedef alır, rivayetçi bir üslupla kişiler ve detayları canlı biçimde vurgular. Bazı popüler tarihçiler akademisyen olduğu gibi, bazılarının akademik kariyeri yoktur. Çoğu, tarih veya sosyal bilimlerin herhangi bir dalında lisans diplomasına sahip gazeteci, araştırmacı-gazeteci, gazeteci-yazar veya araştırmacı-yazardır.

Akademik tarih için ise, tarihe bakış açlarına göre değişen tanımlar geliştirilmiştir. En sade ifadeyle ve bu çalışmada benimsenen haliyle, “geçmişte meydana gelen olaylar üzerine tarihçiler tarafından yapılan çalışma neticesinde üretilen bilgidir”. Bir olayın tarihçinin çalışma alanına dahil olması için uzak veya yakın geçmişte cereyan etmiş olması gerekir. Meydana gelen olaydan arda kalan izler tarihçiye ulaşır. Tarihçi de bu olayla, kendisine ulaşan izler arasındaki boşlukta çalışmasını yapar ve tarihini yazar. Bahsedilen boşluğun sınırlarını çoğu zaman tarihçi çizdiği için tarihin, tarihçinin öznel anlatılarından ibaret olduğu iddia edilmektedir. Tarihin tarihçinin anlatılarından ibaret olduğuna dair bu düşüncenin dayanak noktası şudur; olaya dair günümüze ulaşan, elimizde olan belge, geçmişteki olayın kendisi değildir, tamamını da yansıtmaz. Diğer bir ifadeyle tarihi veri eksiktir, dolayısıyla yorum açıktır. Tarihçi bu eksik veri üzerinde, sonsuz yorum yapma hürriyetiyle çalışır. Bu yoruma açık olma durumu, tarih yazımının tamamen kurgusal bir alan olarak nitelendirilmesine neden olmuştur.¹

Akademik tarih ile popüler tarihin kesiştiği bu noktada, akademik tarihçinin yorumları, kullandığı veri işleme metodu veya tarih ekolleri ile sınırlanırken, popüler tarihçi için sınır, kendi öznel bakış açısı, çoğu zaman da kendisini o çalışmayı yapmaya iten dürtüdür. Bu durumda, akademik tarihçinin yorum alanı daha dar ve kontrollü; popüler tarihçinin yorum alanı ise daha geniş ve kontrolsüzdür. Akademik tarihçi yorumuna sınırlamalar getirir ve neden öyle değil de böyle bir yorum yaptığına dair açıklama yaparken, popüler tarihçinin böyle bir derdi yoktur. O, daha öznel, özgür ve sorumluluğu sınırlı hudutlar dahilinde tarihini yazar. Bahsettiğimiz bu nitelikler, popüler tarih ile akademik tarihin arasını oldukça açmakta, hatta ikili zıtlıklar oluşmasına yol açmaktadır. Akademik tarih ile popüler tarih arasındaki zıtlıklar

1 Paul Veyne, *Tarih Nasıl Yazılır?*, Metis Yay., çev. Nihan Özyıldırım, İstanbul 2014, s. 421.

her zaman, profesör-gazeteci, profesyonel-amatör arasındaki zıtlıklar kadar net değildir. Öyle ki, profesörlerin yazdığı popüler tarihler olduğu gibi, amatör araştırmacıların da yazdığı saygın tarihlerin örnekleri mevcuttur. Burada kastedilen ve üzerinde durulacak olan, uç örneklerin haricinde kalan tipik durumlardır.

Popüler Tarih ile Akademik Tarih Arasındaki Farklar Nelerdir?

Son dönemlerle hem Türkiye’de hem de dünyada, üniversitelerde yerleşik akademik tarihçilerin ürettikleri “akademik tarihe” satışlarının arttığı gözlenmektedir. Bu satışların dayanak noktasını ise, üretilen akademik tarihin ulaşamaz olduğu ve büyük ölçüde akademisyenlerden oluşan dar bir okuyucu kitlesine hitap ettiği iddiası teşkil etmektedir.² Akademik tarih kimin içindir? sorusuna verilen cevabın akademisyenler içindir olması ve akademisyenlerin kamuoyu nezdindeki tartışmalara katılmakta yeterince gönüllü veya kabiliyetli olmamaları eleştirilmekte, toplumun entelektüel kesimini oluşturmaları dolayısıyla, kamuoyundaki tartışmalara daha fazla katkıda bulunmaları istenmektedir.³ Çok sayıda kabiliyetli ve bilgili akademisyen tarihçi olmasına ve kendilerini ifade etmeleri için, facebook ve blogların bulunmasına, elektronik yayıncılığın gelişmesine rağmen akademisyenlerin, Orta Çağ rahipleri gibi üniversitelerinde inzivaya çekildiği söylenmektedir. Diğer yandan, İnternet ve sosyal meyanın yeni iletişim kanalları açmasına rağmen, yayıncılık sektöründe hâkim olan piyasa kuralları, akademik tarihçilerin en çok satanlar listesine girmelerini büyük ölçüde engellemektedir. Örneğin, Amazon’un Top 100 listesinde yer alamamaları, akademisyenlerin kitap yazma konusunda kabiliyetsiz veya gönülsüz olmalarından değil, çalıştıkları konuların dar bir uzmanlık alanıyla sınırlı olmasındandır. Örneğin, ne kadar iyi kaleme alınmış olursa olsun, Karahisar-ı Şarki ve Koyluhisar Kazaları Örneğinde Osmanlı Taşra İdaresi (1485-1569) başlıklı bir kitabın liste başı olması mümkün değildir.⁴ Çünkü, popüler tarih kitaplarının basımında etkili olan, yazarların nasıl yazdığı değil, okuyucunun neyi satın almayı tercih ettiği. Elbette ki, bütün kitaplar ticari düşünceyle basılmamaktadır, fakat eğilim bu yöndedir.

2 Akademik tarihe yapılan satışlarının dikkatli ve özenli yazılmış bir örneği için takip eden İnternet adresindeki Paul Ham’ın yazısına bakılabilir: “The trouble with academic history is that it tends to ignore what really drives human affairs”, Human Factors, 22 March 2014: <http://www.theage.com.au/entertainment/books/human-factors-20140320-353nd.html>

3 Nicholas Kristof, “Professors We Need You”, *Sunday Review*, New York Times, 15 February 2014, http://www.nytimes.com/2014/02/16/opinion/sunday/kristof-professors-we-needed-you.html?smid=tw-share&_r=1.

4 Bu yazara ait bir çalışmadır: Fatma Acun, *Karahisar-ı Şarki ve Koyluhisar Kazaları Örneğinde Osmanlı Taşra İdaresi (1485-1569)*, TTK Yay., Ankara 2006.

Ticari endişenin sınırları dahiline düşen popüler tarih eserleri iki türdedir: İlki, derinlemesine bilgiye sahip, fakat aynı zamanda geneli de gören, sıradan insanların anlayacağı bir dil ve üslupla kalem oynatabilen akademisyenler tarafından yazılan popüler tarihlerdir. Tabiatıyla, her akademisyenin hem akademik değeri yüksek hem de genel okuyucuya hitap eden eserler yazması beklenemez. Bunlardan bazıları, binlerce sayıdaki detaya hâkim olup, bunları mevcut literatürün süzgecinden geçirerek rafine hale getirir, net ve anlaşılır biçimde, popüler kitaplar, televizyon programları veya belgeseller aracılığıyla genel okuyucuya/seyirciye sunar. Akademik tarihçiler tarafından yapılan bu tür yayınlar ve sosyal medyadaki faaliyetler de popüler tarihçiliğin örnekleridir. Diğer örnekleri akademya harici tarihçiler tarafından yapılmaktadır. Biz bu çalışmada, “popüler tarih” deyince akademya haricindeki tarihçilerin eserlerini kastettiğimizi belirtmeliyiz. Aşağıda, akademik ve popüler tarih eserlerini muhteva ve biçim bakımlarından karşılaştırarak aralarındaki farkları ortaya koymaya çalışacağız. TABLO 1’de akademik ve popüler tarih arasındaki biçime ilişkin farklar verilmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere, her iki tarih türü birbiriyile taban tabana zıt görünüm ve muhtevadadır.⁵

Öncelikle, atıflar, bir eserin akademik tarih kategorisine koyulması veya koyulmamasında, çok önemli bir etkidir. Bir çalışmada istifade edilen eserlere yapılan atıflar akademik eserlerde, detaylı biçimde (yazar adı soyadı, eser adı, yayıncı, basım yeri, yılı ve sayfa sayısı) zikredilir. Atıfta bulunulan eserler, çalışmanın sonunda liste halinde/bibliyografya olarak verilir. Bu, akademik tarih çalışması için en temel zorunluluktur. Fakat, popüler tarih çalışmasında atıflar zikredilmez, atıf listesini/bibliyografyayı vermek de zorunlu değildir.

Muhteva, akademik tarih çalışmasında orijinal bir araştırma projesine dayandırılırken, popüler tarihte günlük olaylar, problemler ve tartışma konularına odaklanır. Akademik tarih çalışmasının belli ve kesin bir formatı ve yapılanması varken, popüler tarihte görünür bir format ve yapılanma yoktur. Yazar adı, unvanı, bağlı olduğu kurum ve posta adresi akademik tarih eserlerinde belirtilirken, popüler tarihte sadece yazarın adıyla yetinilir (Bk. EK 1). Akademik tarih çalışmasında, alana yönelik uzman bir dil ve üslup kullanılırken, popüler tarih, Lise mezununun anlayacağı dil ve üslupta yazılır. Akademik tarih çalışması basıldığında siyah-beyaz ciddi görünümlüdür, renkli fotoğrafları nadiren içerir, reklam ise nadiren bazı kitaplarda, yayıncı reklamı olarak, eserin sonuna ilave edilir. Popüler tarih çalışmalarının sunu-

5 Tablo, Northern Michigan University, Olson Library tarafından hazırlanmıştır. Takip eden İnternet adresinden alınarak uyarlanmıştır: <http://udc.libguides.com/content.php?pid=153801&csid=1304120>

munda ise parlak ve göz alıcı renkler, renkli fotoğraflar kullanılır ve çarpıcı reklam ve ilanları içerir. Akademik çalışmaların yayıncısı genelde üniversite matbaaları veya profesyonel organizasyonlardır; popüler tarih çalışmaları ise, ticari amacı ön planda tutan yayınevleri tarafından yayınlanır. (Bk. EK 2) Hakem sürecinden geçirilmesi akademik çalışmaların olmazsa olması iken, popüler çalışmalar için bu zorunluluk veya gereklilik değildir.

	AKADEMİK TARİH	POPÜLER TARİH
Atıflar	Yapılan atıflar zikredilir ve bibliyografya listesi halinde verilir.	Atıflar zikredilmez, bibliyografya listesi yoktur.
Muhteva	Orijinal araştırma projesidir.	Günlük olaylar, problemler ve tartışma konularına yöneliktir.
Biçim	Belli bir formatı ve yapılanması vardır.	Belli bir formatı yoktur.
Yazar	Yazar adı, unvanı, bağlı olduğu kurum ve posta adresi belirtilir.	Yazar adı, ünvanlı, bağlı olduğu kuru ve posta adresi belirtilmez.
Dil ve üslup	Disipline yönelik teknik dil ve üslupla yazılır.	Lise mezununun anlayacağı dil üslupla yazılır.
Görünüm	Çok ciddi görünümlüdür, naddiren renkli fotoğraf içerir.	Renkli, parlak ve göz alıcı görünümdedir; reklam, ilan içerir.
Yayıncı	Hakem sürecinden geçirilerek, Üniversite matbaaları veya profesyonel organizasyonlar tarafından yayınlanır.	Hakem sürecinden geçirilmeden, ticari amaç güden yayıncılar tarafından yayınlanır.
Yayın Türü	Kitap, makale, tez, rapor vb. yazılardır.	Gazete, dergi ve web sitelerindeki yazılardır.

Tablo 1- Akademik ve Popüler Tarih Çalışmalarının Karşılaştırılması

Akademik çalışmalar, diğ er bir ifadeyle, hakemlik veya danışmanlık sürecinden geçen çalışmalar, üniversite öğretim üye ve görevlileri, mastar doktora öğrencileri ve araştırmacılar tarafından kaleme alınır. Bunlar, alanlarında uzman, yaptıkları çalışmaların takip edile bilindiğ i kişilerdir. Çalışmaları, basılmadan önce uzman hakemler tarafından değ erlendirildiğ i için, verilen bilginin doğruluğ unun sağ laması yapılmıştır. Hakemlik süreci, akademik eserlerin en yüksek kalitede olmasının sağ lar. Yukarıda da iş aret edildiğ i gibi, popüler yayınlarda bu tür bir hakemlik süreci iş letilmez, çoğ u zaman editörün imla düzeltmesinden geçerek yayınlanır.

Akademik çalışmalar uzun soluklu olup kitap, makale, tez veya rapor olarak sunulur. Popüler çalışmalar ise, kısa soluklu olup, çoğ unlukla gazete, dergi ve web sayfalarında kısa yazılar, azınlıkta ise, kitaplar halinde yayınlanır. Bu yollarla, kamuoyuna yayılan bilgi çoğ u zaman özet haldedir.

Akademik tarihin profesyonellik gerektirdiğ ine inanan bazı tarihçiler, sadece doktora olanların tarih yazma iş ine soyunmaları gerektiğ ini ve yalnızca onların güvenilir tarih yazmaya yetkili olduğ unu ileri sürmüşlerdir. Popüler tarih ve tarihçilere itib ar etmeyen bu tarihçiler, adeta alanın bekçileri olarak kapıyı tutup, sadece doktora diploması olanları içeri almak ister. Doktora diploması akademik yeterliliğ i gösteren bir belge olsa da sadece doktora diplomasına sahip olanların tarih araştırmaları yapabileceğ i fazlaca iddialı görünmektedir. Çünkü, yaşananlar bir süre sonra tarih, bunları yaşayanlar da tarihin canlı şahitleri olmaktadır. Diğ er yandan, sıradan insanlar da tarihi düşüncenin değ iş en derecelerini gündelik hayatlarında, hiçbir diplomaya sahip olmaksızın kullanmaktadır. Dolayısıyla, tarihi sadece doktora sahibi olanların yazabileceğ ine dair görüşü fazla ileri götürmemek gerekir.

Akademik Tarih Nasıl Yazılır? Popüler Tarih Nasıl Yazılır?

Akademik tarihçiler, birincil ve ikincil kaynakları sorgulayarak geçmiş olayları yeni bakış açısıyla yorumlamak veya tarihi olayların bildik yorumlarını sorgulamakla meşğ ul olurken, popüler tarihçiler böyle bir endişeyi kendilerine hiç dert edinmezler. Onların iş i, daha ziyade, geçmişte “ne olduğ unu” rapor etmektir. Akademik tarihçiler çalışmalarını daha geniş bağlama oturtmak üzere eğitim almışlarken, popüler tarihçilerin böyle bir eğitim almaları söz konusu bile değ ildir. Popüler tarihçiler daha ziyade, olayları aktarmaya/hikayeleştirmeye odaklanmıştı r; Eserlerini roman tarzında, tarihi romanlara benzer bir dil ve üslupta yazma eğ ilimindedirler. Akademik tarihler kamuoyu nezdinde, sıkıcı bulunup ilgi çekmezken; popüler tarihler daha fazla rağ bet görmekte, daha da ileriye giderek, tarihi öğrenmenin ve

öğretmenin etkili bir yolu olarak görülmektedir. Bu durumun aksine, popüler tarih çalışmaları, akademisyenler tarafından pek de makbul görülmeyip, düşük değerinde olduğu ifade edilmektedir.

Akademik ve popüler tarihçiler hakkında bu tür kanaatler bulunurken, konuya açıklık getirmek amacıyla, tersten bir bakış açısıyla, akademik tarihi, popüler tarih standartlarıyla değerlendirelim: Popüler tarihçi şunu sorar; bu akademik çalışma hikayeci bir ses tonuyla mı yazılmıştır? Yazar, şahısların/aktörlerin tarihi değişimdeki rollerini anladığını göstermekte midir? Duygusal salınımlar veya şahsi kusurları “tarihi olaylar” olarak kabul etmekte midir? Bu soruların tümüne verilecek cevap, “hayır”dır. Ancak, akademik çalışmayı bu standartlara göre değerlendirmek de haksızlık olur, çünkü akademik tarihçi bu tür arayışlar içinde değildir. Akademik tarihçinin maksadı, geçmişin ihtişamından, sırlarından veya çöplüğünden hikayeler çıkarmak değildir; popüler tarihçinin maksadı ise tam da budur.⁶ Akademik tarihçi, geçmişini yorumlamak üzere yeni kavramlar veya analiz yöntemleri geliştirirken popüler tarihçinin böyle bir endişesi ya bulunmaz ya da bu ihtiyacı, günlük avami terimlerle karşılar. Bir örnek verirsek, akademisyen fakat aynı zamanda popüler tarihçilik yapan bir tarihçi, Cumhuriyetin I. Meclisini “gazi meclis”, II. Meclisini ise “dikensiz gül bahçesi” veya “kız gibi meclis” terimleriyle ifade etmiştir.⁷ Akademik tarihçinin Meclis için bu tür tanımlar kullanması bir kenara, çalışmasında yer vermesi düşünülemez. Akademik tarihçilere göre ise, I. Meclis Halkın iradesiyle kurulan “Türk milletinin farklı kesimlerini temsil eden, idealist bir meclistir.”⁸ I. Meclis sadece Türkiye’nin değil dünyanın en demokratik meclislerinden biridir.⁹ II. Meclis ise, “muhalafetin tasfiye edildiği, vatani daha çağdaş ve modern bir devlet haline getirmek için çalışan meclis”dir.¹⁰

6 Popüler tarih yazan bir akademik tarihçi, yukarıda geçen “tarihin çöplüğünden” hikayeler çıkarmak terimini, tarihi olaylardan günümüze kalan ve tarihte galip olanların hazırladığı belgelerin bulunduğu ortama izafeten kullanmıştır. Tarihçileri de “bu çöplükten malzeme taşıyan nakliyeciler” olarak adlandırmıştır. Yazar çalışmasının ilk bölümüne “Tarihin Çöplüğünde Gezinirken” başlığını koymuştur. Bk. Mehmet Çelik, *Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları*, İstanbul 2015, s. 15-16.

7 “Dikensiz gül bahçesi” yazarın tabiridir. “Kız gibi meclis” tabirinin Atatürk tarafından kullanıldığını söyler fakat kaynak göstermez. Bk. Çelik, *Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları*, s. 79-83.

8 Fatma Acun (ed.), *Atatürk ve Türk İnkılâp Tarihi*, Siyasal Yayınevi, Ankara 2013, s. 139.

9 I. Meclisin nitelikleri hakkında bk. Ahmet Demirel, *Birinci Meclis’te Mustafa Kemal’in Muhalifleri*, Ufuk Yay., İstanbul 2013.

10 İsrail Kurtcephe, Aydın Beden, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Eğitim Yayınevi, Konya 2015, s. 267-268.

Tarih yazımının bir türü olan popüler tarih, popüler standartlarına göre yazılır ve değerlendirilir. Bu standartların başında, sade basit ve herkesin anlayacağı bir dil ve üslubu tercih etme gelir.¹¹ Zengin hikayeci bir üslupla, yazarının baskın ses tonuyla, tarihi mekân, olay ve şahıslara yakınlık duygusu yaratacak biçimde kaleme alma, popüler tarih metninin ve yazımının en belirgin niteliğidir.¹² İnsan davranışlarının açıklanmasında ve olayların yönlendirilmesinde tesadüflerin, hataların ve kişiliklerin rolü olduğunu kabul eder. Çok sayıdaki tarihi veriyi, iç tutarlılığı olan bir hikâyeye dönüştürür.¹³

Popüler tarih yazımının yukarıda bahsedilenlerden daha önemli bir niteliği “tarihi determinizm” fikrine uzak durmasıdır: Savaş, ihtilal ve sınıf savaşı kaçınılmaz değil, kaçınıla bilinirdir. İnsan tabiatı hariç, hayatta hiçbir şey kaçınılmaz değildir. İnsan tabiatı, tarihin yönünü anlamak için kötü değil iyi bir başlangıç noktasıdır. Eğer tarihte bir yön var ise, bunu belirleyen güç isteği, umut, açgözlülük, hayal, korku, aşk ve intikam gibi insanlığın kaderini belirleyen yönlendirici duygulardır. Ancak, akademik tarihçiler bu türden faktörlerin tarihin yönünü belirlediğine asla inanmazlar ve çalışmalarına bunu aksettirmezler. Popüler tarihçiler ise, bu faktörlerden vazgeçemezler, onlara sıkı sıkıya yapışarak, çalışmalarında bolca kullanırlar. En mükemmel ve en çok okunan popüler tarih eserleri, bu türden insani duygularla dolu olanlardır.¹⁴

Popüler tarihçilerin eserlerini hikayeci bir üslupla yazmaları; akademik tarihçilerin ise bu dil ve üsluba hiç yanaşmamaları, yazdıkları tarihlerin az okunmasının asıl sebebini teşkil etmektedir. Öyle ki bazıları, akademik tarihçilerin, “tarih yazma sanatı” diye bir şey olduğunu unuttuğunu, canlı hikayeler yazmak yerine, meslektaşları haricinde kimsenin okumadığı, “ruhsuz ve duygusuz fakat muhtevalı ve değerli monografiler” yazdıklarını ifade eder. Bunun sebeplerinden birinin, akademik tarihçilerin danışmanlık yapacağı ve tarih anlatacağı öğrenciler hazır olduğundan, birilerinin dikkatini çekme zorunda olmadıkları, bu sebeple, daha güzel ve etkileyici yazmak için çaba sarf etmedikleri gerçeği olduğu ileri sürülmektedir. Ancak konu bu derece basit değildir; Akademik tarihçiler hikâye anlatmayı unutmuş değildir. Çoğunluğu, bilinçli olarak bunu tercih etmemektedir.

11 Bir akademisyen tarafından yazılan popüler tarih kitabında, dil ve üsluba dair bilgi verilmiş ve şöyle denilmiştir: “Çalışmada yer yer akademik dil kullanılsa da, ağırlıklı olarak bu dil kullanılmadı. Çalışma teknik bilgiye boğulmadı. Zaten bu çalışmanın hedef kitlesi de akademik camia değil”, Çelik, *Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları*, s. 27.

12 Çelik, *Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları*, s. 127-129.

13 Çelik, *Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları*, s. 90.

14 Örnek için bk. Çelik, *Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları*, s. 381.

Hikayeci veya rivayetçi tarih, tarih yazımının bir türü olup, popülerliğini hikâyeye benzemesine borçludur: Geçmişteki olayları kronolojik bir sırada hikâyeye anlatır gibi sunar; başı, ortası ve sonu vardır. Bireysel şahsiyetlere ve geçmişte iz bırakan önemli olaylara odaklanır. Bunlar genellikle siyasi olaylar olduğu için, hikayeci tarihçiliğin de esasını teşkil eder. Akademik tarihçiler, özellikle de kariyerlerinin başında, hikayeci tarih yerine, belli bir uzmanlık alanına yönelik monografilerden oluşan analitik tarih yazmayı tercih ederler. Bu türden araştırmalar, önceki tarihçilerin ortaya attığı problemleri çözmeye, farklı tarihi kaynakların söylemleri arasındaki tutarsızlıkları gidermeye veya o zamana kadar, literatürde ihmal edilen veya unutulmuş boşlukları doldurmaya yöneliktir. Diğer bir ifadeyle, kendilerinden önceki akademik tarihçilerin ne söylediklerini araştırarak, çalışma konularını belirlerler. Bu suretle, dolduracakları boşluklar ve düzelterekleri hatalar bulurken, yeni açılımlar da sağlarlar. Bu tür çalışmalar, dar bir alana ve konuya münhasır olsalar da asla önemsiz değillerdir. Çünkü, geçmişe dair bilgimiz, bu tür çalışmaların yaptığı katkılar sayesinde artmaktadır. 19. yüzyılın rüyası olan, tarihi fen bilimleri gibi olmasa da sosyal bilimlere benzeyen objektif bilim haline getirme çabaları, bu türden monografilerin yazmasını sağlamıştır. Monografik tarih, tarihin bilim olduğunu kabul eder. Monografiler yoluyla birikerek artan tarihi bilgi, zaman içinde geçmişe dair anlayışımızı genişletmekte ve derinleştirmektedir. “Sıkıcı fakat muhtevalı” akademik monografiler, geçen yüzyılda tarih disiplininin o zamana kadar öngörülmediği biçimde ilerlemesinin önünü açmıştır. 19. yüzyıl öncesine ait geleneksel siyasi ve hikayeci tarihin bahasına olsa da bu tür monografiler, o zamana kadar tarihin öznesi olmamış ve kayıt bırakmamış kalabalıkları, kadınlar, köleler, işçiler vs. yi tarihin içine çekmiş ve yeni araştırma alanlarının açılmasını sağlamıştır.

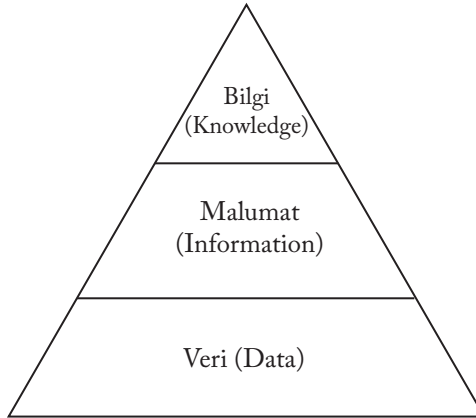
Diğer alanlardaki makaleler gibi, tarihi monografiler de büyük ölçüde sahanın uzmanları tarafından, sahanın uzmanları için yazılmıştır. Birbirinin üzerine inşaa edildiği için yazarları, okuyucularının, daha önceki çalışmalardan haberdar olduğunu varsaymaktadır. Konu üzerinde ön bilgiye sahip olmaları, tarihçilerin kendi aralarında yaptığı tartışma ve sohbetlere katılmalarını mümkün kılmaktadır. Bu sebeple, çoğu tarihi monografileri, genel okuyucunun anlaması zordur ve bu türden çalışmaları anlamaları için kendilerini eğitmeleri gerekir.

Belirtilen sebepler dolayısıyla, akademik tarihçilere, okuyucu kitlelerini genişletmek için, genel okuyucuya hitap edecek biçimde yazmalarını tavsiye etmek, abesle iştigal etmek anlamına gelir. Akademik tarihçi ile genel okuyucunun arasını açan gerçekte, ağır ve anlaşılması zor olan metinler değil, yazmayı tercih ettikleri konular ve meslektaşları olan diğer akademik tarihçilerin bilgi biriktirme çabasına katılmalarıdır.

Günümüzde akademik tarih eserleriyle ilgili sorun, onların çok sayıda, çok rafine ve çok uzman olmaları değil, çoğu akademik tarihçinin bütün bu çalışmaları sentezleme ve anlaşılır bir hikâyeye dönüştürme işinde havluyu atmış olmalarındandır. Akademik tarihçiler, hikayeci tarih yazımını akademisyen olmayan popüler tarihçilere bırakmıştır. Onlar da mevcut monografik literatür hakkında yoğun bilgiye veya endişeye sahip değillerdir. Bu durumda, eğer akademik tarihçiler monografik literatüre dayalı, popüler ve hikayeci tarih yazmak istiyorlarsa, bunu kendileri yapmalılardır.¹⁵

Tarihi Bilgi Nasıl Popüler Hale Getirilir?

Tarihi bilginin üretilmesinde bazı süreç ve yapılar vardır ve bunlar kaçınılmazdır. Tarihi bilgi üretilecekse, mutlaka bu süreçlerden geçirilmelidir. Veri-Malumat-Bilgi yapılanması bunlardan en temelidir.

15 Gordon Wood, "In defence of Academic History Writing", *Perspectives on History*, April 2010. Makaleye takip eden İnternet adresinden ulaşılabilir: <https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/april-2010/in-defense-of-academic-history-writing>

Veri, belge diye adlandırdığımız malzemelere verilen topluluk adıdır. Belgeler geçmişten kalan izlerdir ve herhangi bir şekilde, yazılı ve görsel biçimde veya herhangi bir yerde, arşivde, müzede, sokakta olabilir. Verilerin derlenmesi tarih araştırmasının ilk aşamasıdır.¹⁶ Tarihçiler verilerine sorular sorar; sorularını cevaplamak için verilerini çeşitli metotlarla işler. Sorularına aldığı cevaplar malumat aşamasını oluşturur. Bu da ikinci aşamadır. Malumatları değerlendirerek tarihi bilgi üretir, bu da üçüncü ve son aşamadır. Konuyu bir örnekle açıklarsak. Tarihçi I. Mecliste bulunan milletvekillerinin isimleri, meslekleri, eğitimleri, yaşları vs. yi tespit eder ve bunları liste halinde düzenler. Bu bir veri yığındır. Tarihçi bu veri yığına, bu ilk vekiller hangi mesleklere sahiptir? Hangi meslekten kaç kişi vardır? Hangi illerden gelmektedir? Yaşları kaçtır? gibi sorular sorar. Vekillerin mesleki dağılımlarını, memleketlerini, eğitimlerini ve yaşlarını sayılarla ifade eder, yüzdelelerini bulur ve bunu tablolarla ifade eder. Bunlar da malumattır. Ardından, bu tabloyu değerlendirerek bilgi üretir. Örneğin, akademik tarihçi vekillerin meslekleri, memleketleri ve yaşlarına dair yelpazenin yeterince geniş ve çeşitli olduğuna karar verir ve I. Meclisi “halkın tamamının iradesinin temsil edildiği” bir meclis olarak nitelendirir. Popüler tarihçi ise, kaba bir işlemde sonra veya hiç işlem yapmadan genel bilgilerine ve önyargılarına dayanarak meclisi “gazi meclis” olarak niteler.¹⁷ Akademik ve popüler tarihçi arasındaki en büyük fark da budur: Popüler tarihçi verileri belli bir metot veya tekrarlanabilir bir işlem sürecinden geçirmeden, malumat üretmeden, diğer bir ifadeyle bu ikinci aşamayı atlayarak üçüncü aşamaya geçer. Verdiğimiz örnek durumunda, I. Meclisin niteliğinde dair bir kavramsallaştırmada bulunur. Fakat, neden bu tür bir kavramsallaştırmaya gittiğini asla söylemez. Okuyucuyu bu noktada cahil bırakır. Dikkatli ve bilgili okuyucu da ancak tahminde bulunabilir: Popüler tarihçi Osmanlı Devleti’nin kuruluşuyla Cumhuriyetin kuruluşu arasında paralellik kurmuştur. Hıristiyanlara karşı gaza yapan bir gazi beyliği olarak ortaya çıkan Osmanlı Beyliği ile, I. Dünya Savaşı sonrasında yurdu işgal eden düşmanlara karşı savaşan Meclis arasında kurduğu paralellik onu, I. Meclise “gazi meclis” adını vermeye yöneltmiştir. Dikkatli olmayan veya konu üzerine fazla bilgisi olmayan bir okuyucu “gazi meclis” kavramını nasıl anlamlandırır bilmiyoruz. Fakat bizim yüklediğimiz anlamı çıkarmayacağı kesindir.

16 Jeffrey G. Barlow, “Historical Research and Electronic Evidence Problems and Promises”, *Writing, Teaching and Researching History in the Electronic Age*, ed. By Dennis A. Trinkle, New York 1998, s. 196.

17 Çelik, *Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları*, s. 76-79.

Belirtildiği üzere, popüler tarihçi çoğu zaman, akademik tarihin bilgi üretme sürecinin ikinci aşamasını atlayıp, bunların yokluğunda oluşan boşluğu yarı akademik veya benzeri popüler tarih çalışmalarından derlediği bilgilerle doldurarak veya doğrudan üçüncü aşamaya atlayarak tarihini yazar. Tersinden bakıp, akademik tarih nasıl popüler hale getirilir diye bir soru sorarsak, ilk iki aşama atlanır veya yüzeysel geçilir, doğrudan bilgi üretme aşamasına yoğunlaşılır. İlk iki aşamanın doğurduğu boşluk ise, popüler tarihçinin zengin zihin dünyası, etkileyici üslubu ve en ufak detayı kaçırmayan tasvir yeteneği ile kapatılır. Bütün bunlar bir şemsiye kurgu altında verildiğinde popüler tarih tamam olmuştur.

Akademik tarih, akademisyen olmayanlar tarafından bu şekilde popüler hale getirildiğinde veya doğrudan popüler biçimde yazıldığında, en temel bilgilerden yoksun, maksadından saptırılmış ve tarihin çöplüğünden istenilenin alınıp istenildiği şekilde yazıldığı, hak etmediği rağbeti gören bir tarihyazım türü ortaya çıkmaktadır. Bu durumda en iyi yaklaşım, akademisyenlerin popüler tarih yazmalarıdır. Sınırsız sayıdaki veriyi bilen ve bunlardan malumat üreten akademik tarihçi, bunları olduğu gibi aksettirmeden, yalnızca bunlardan süzdüğü bilgileri kullanarak yazmalıdır. Bu şekilde yazılan tarih, genel okuyucuyu teknik bilgiyle yormadan, fakat akademyada üretilen bilgilerden de haberdar eder ve kurgu değil hakiki olay ve olgular üzerine temellenir. Akademik tarihçiye kalan da bunu biraz süslemek ve genel okuyucuya cazip hale getirmektir. Bunu da kullandığı dil ve üslubu yer yer edebileştirecek ve zenginleştirerek yapabilir.

Sonuç

Tarihyazımının bir kolu olan popüler tarih İnternet, sosyal medya ve elektronik yayıncılığın desteğiyle, Türkiye’de ve dünyada hızla yayılmaktadır. Öyle ki, akademik tarihe paralel ve alternatif bir popüler tarih üretilmiştir. Türkiye’deki tarihyazımı, özellikle de yakın dönem tarihi söz konusu olduğunda, popüler tarihçiliğin, akademik tarihle taban tabana zıt bir çizgede geliştiği görülmektedir. Durum öyle vahim bir hal almıştır ki, popüler tarih, akademik tarihin her dediğinin aksini söylemeyi kendine vazife edinmiştir. Popüler tarihin genel okuyucu arasında rağbet görmesinde, aksi söylem üretmenin payı olduğu kadar, yüzeyselliği ve sıradan insanlara hitap eden, hatta argoya varan dil ve üslubunun etkili olduğu söylenebilir. Bu durumda, Türkiye’deki tarihçiliği, popüler tarih değil, “popüler olan” yani yaygın olan tarih diye nitelemek daha doğru görülmektedir. Zira, popüler tarihte bir yazma biçimi ve üslubu vardır. Fakat, popüler tarih çalışmalarının çoğunda, bir popüler tarih yazarının da ifade ettiği gibi, “samimi birkaç dostun, herhangi bir kaygı duymadan, günlük sohbetlerinde kullandığı”, argo kelimelerin araya çekinilmeden serpiştirildiği bir dil ve üslup benimsenmiştir. Çoğu popüler tarihçinin, tarih veya diğer sosyal bilim alanlarında sadece lisans düzeyinde eğitim almaları dolayısıyla metod bilgilerinin eksikliği, yazdıkları tarihin sığ ve yüzeysel olmasının yanı sıra, tarihi olay ve olguları kolayca tersyüz etmelerinin yolunu açmıştır. Popüler tarihin siyasete sınırsız açık olması ve minimum düzeyde nesnellik endişesi taşıması, bu durumu daha da ileriye götürmektedir. Halbuki popüler tarih çalışmalarının, akademik tarihten en ileri düzeyde istifade ederek, objektiflik endişesi içerisinde yazılması gerekir ki, tarihyazımının saygın bir türü olarak kabul görsün. Popüler tarihçilerin bu konularda kendilerini eğitmeleri, akademik tarihçilerin ise yazdıkları tarihi popülerleştirme konusunda denemelerde bulunmaları, ülkemizde popüler tarihin saygın bir konuma gelmesini sağlamanın yegâne yoludur.

KAYNAKLAR

Acun, Fatma (ed.), *Atatürk ve Türk İnkılâp Tarihi*, Siyasal Yayınevi, Ankara 2013.

Acun, Fatma, *Karahisar-ı Şarki ve Koylubisar Kazaları Örneğinde Osmanlı Taşra İdaresi (1485-1569)*, TTK Yay., Ankara 2006.

Barlow, Jeffrey G., “Historical Research and Electronic Evidence Problems and Promises”, *Writing, Teaching and Researching History in the Electronic Age*, ed. By Dennis A. Trinkle, New York 1998.

Çelik, Mehmet, *Cumhuriyetin Tozlu Sayfaları*, İstanbul 2015.

Demirel, Ahmet, *Birinci Meclis'te Mustafa Kemal'in Muhalifleri*, Ufuk Yay., İstanbul 2013.

Ham, Paul, “The trouble with academic history is that it tends to ignore what really drives human affairs”, *Human Factors*, 22 March 2014.

<http://www.theage.com.au/entertainment/books/human-factors-20140320-353nd.html>

Kristof, Nicholas, “Professors We Need You”, *Sunday Review*, New York Times, 15 February 2014, http://www.nytimes.com/2014/02/16/opinion/sunday/kristof-professors-we-need-you.html?smid=tw-share&_r=1.

Kurtcephe, İsrail, Aydın Beden, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Eğitim Yayınevi, Konya 2015.

Veyne, Paul, *Tarih Nasıl Yazılır?*, Metis Yay., çev. Nihan Özyıldırım, İstanbul 2014.

Wood, Gordon, “In defence of Academic History Writing”, *Perspectives on History*, April 2010. <https://www.historians.org/publications-and-directories/perspectives-on-history/april-2010/in-defense-of-academic-history-writing>

Ek 1- Akademik Tarih ve Popüler Tarihyazımı Örnekleri. Ramazan Acun, “Konjonktür ve Tarih ve Tarihçi: Metot Vurgulu Bir Araştırma”, *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi/ Journal of Faculty of Letters*, Cilt/Volume 32 Sayı/Number 1 (Haziran/June 2015). s. 1-25; *Popüler Tarih*, Nisan, 2002, s. 51.

Giriş

Konjonktür kavramı, modern ekonomilerde periyodik olarak ortaya çıkan dalgalanmaları ifade etmek için 19. yüzyıldan beri kullanılmaktadır. Üretim, ticaret ve genel olarak ekonomik faaliyetlerde genişleme ve daralmalar şeklinde kendini gösteren bu dalgalanmaları anlamak ve açıklamak üzere, bir dizi teori üretilmiştir. Bu teorilerin temel kabulüne göre, Batı dünyası ekonomileri birbirlerine sıkıca bağlı parçalardan oluşan bir sistemdir. Sistemin parçaları, bir ağ şeklinde organize olmuş kâr amacı ile hareket eden hür teşebbüslerdir. Sistem içinde cereyan eden olayların belli bir kombinasyonu, konjonktür, genellikle kriz olarak kendini gösteren büyük dalgalanmaları meydana getirir (Zarnowitz, 1984). Konjonktür kavramının tarihçiler tarafından kullanılmaya başlanması Annales ekolü ile birlikte olmuştur. Bu çerçevede, bu ekolün en önemli temsilcilerinden biri olan Fernand Braudel’in çalışmalarını özellikle zikretmek gerekir. Braudel’in en etkili eserlerinden biri olan Akdeniz (1993) adlı eserinde kullandığı kavramlaştırmaya göre, sosyal zaman üçe ayrılmaktadır: Yapı (structure), konjonktür (conjuncture) ve olay (event). Yapı, sosyal sistemlerin dayalı olduğu, varlığı ve etkisi yüzyılları ve ülke sınırlarını aşan coğrafi, iklimsel, ekonomik ve demografik oluşumlardır. Konjonktür, söz konusu bu yapıdaki 10-50 yıllık dönemler içinde gerçekleşen değişimlerdir. Yapı ve konjonktür, birlikte, hayatın akışı içinde yüzeyde çok daha kısa sürelerde ortaya çıkıp kaybolan, ekonomik, sosyal, siyasi, diplomatik ve askeri olayları etkiler. Buna göre, Rönesans ve Sanayi Devrimi gibi büyük tarihi değişim dalgaları, yapı ve konjonktür kavramlarına dayalı olarak açıklanabilir.

Ek 2- Akademik ve Popüler Dergi Örneği: *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Aralık 2015; *Popüler Tarih*, Kasım 2005.

